

ségével, a német viszonyok alkalmi érintésével igyekeztünk a kisebbségi kultúrterületet végigszántani. Azonban e szűkreszabott beszámolónkból is kétségtelenné válik a magyar kultuskormány becsületes törekvése az anyanyelven történő oktatás lehetővé tételére. A kormányprogramnak ez a józan felismerése a mellett, hogy óriási *nevelőértéket* sugároz ki magából, *nemzetpolitikai szempontból is feszültségoldónak* bizonyul. Az egységes típus megalkotásával, illetőleg a *11.000/1935. M. E.* sz. rendelet végrehajtásával a magyarság ismét történelmi példát mutatott arra, hogy az európai humanizmus tükrében szemléli és kezeli a Dunamedence vajúdó problémáját s széchenyies életlátásával zsinórmértékül a nacionalizmus legszebb kritikáját állította föl, azt hogy: „A nemzetiség: isteni mű!”

Wagner Ferenc.

Ifjúságunk és a könyv

I. Alapvetés: ideges túltengés az olvasás terén.

Az emberek ma lényegesen többet olvasnak, mint egy generációval ennekelőtte. Közismert típus a nyitott szemmel járó nevelő előtt nemcsak a könyvmoly diák, hanem a betűt faló felnőtt is. Bújja a diák a könyvet a pad alatt, az óráközi szünetben, a mozi és színház felvonások közeiben, kirándulások alatt, nem is beszélve szabad idejéről, vakációjáról, — de mindig tömegnyi olvasóközönsége van a kiadóhivatal előtt kitett friss újságpéldánynak, a sport- és politikai eseményt iromba betűkkel tudtul adó hírtábláknak, olvas az utasok zöme a villamoson, vasúton, az inas árúkihordás közben, a hordár várakozóhelyén, a cipőtisztító zsámolyán, a pöttöm gyerek mozgó szájával betűzgeti a kirakatok feliratait és egyre több elolvasnivaló anyagot ad mindenki számára a hivatás, a politika, a reklám, az élet.

Okát kutatni ennek az olvasószenvedélynek túlmenne folyóiratunk szűkreszabott keretein, amint a jelenség ezernyi színénél fogva különben is túlnő a N-velé-ügyi Szemle tartalmi légkörén. Bizonyos azonban — s ennyit itt is meg kell állapítanunk — az, hogy a túlzott olvasási hajlam gyökerei egyáltalában nem — vagy legalábbis nem kizárólag — ismeretgyarapítás vagy a nemes szórakozást kereső egészséges ösztön ideális talajába kapaszkodnak. Nagy szerep jut itt *korunk ideges, kapkodó, szüntelenül újdonságot hajhászó szenzációéhségének, az elégedetlenségnek, amely a betű mákonyán át fantáziája segítségével akar elju'ni az óhajtott világba, a nyomasztóan „történelmi” időnek, amelynek akaratlan statisztái vagyunk és félünk elmulasztani minden egyes hírhallási lehetőséget: félünk, hogy lemaradunk éppen arról a vonatról, ami a szebb jövőbe visz bennünket.* Pedig ... Vajjon nem jobb lenne-e testünknek-lelkünknek, ha az egymást kergető hírek közül nagyon sokat nem is olvasnánk? Eszünkbe jut, örvendezve az analfabétizmus hovatovább teljes megszűntén *Shakespeare* félig szörny, félig ember alakja, *Caliban*,

aki így szól A vihar I. felvonásában „Beszélni tanítál s beöle hasznom, hogy átkozhatlak tégedet.”

A gyermek ösztönösen veszi át környezetétől az olvasási hajlamot és szenzációs szomjat és falja a betűt. Ujságot, folyóiratot, könyvet, utcán ösztögtetési röpcédulát, házak falára ragasztott plakátot és kerítésekre írt bölcseségeket, *mindent elolvas*. Persze legtöbbször csak feléből harmadából, ugráló szemmel keresve a kiemelt kövérbetűs s. öveget vagy azt a részt a nem neki való sajtótermékből, amit egyáltalában megért, ő legalább is azt hiszi róla, hogy megérti.

II. A diák olvasmányai.

Ilyen s hasonló címek alatt olvashatunk hosszabb-rövidebb tanulmányokat ifjúságunk érdeklődését lekötő könyvfelsorolásokkal, a tanulások levonásával és végül minden alkalommal ott van a hivatott nevelő felsóhajtása: *képtelenek vagyunk irányítani egymagunk — szülő, környezet, utca, társadalom-társaság segítségével nélkül, sőt ellenére — a gondjainkra bízott ifjúság lelki fejlődését döntően befolyásoló könyvtáradatot.*

Meggyőződni arról, hogy a tanulóifjúság mit olvas — városban, nagyobb diák esetében — és mennyit olvas: nem könnyű feladat. Tisztában vannak ezzel a könyv és gyermek viszonyát vizsgáló pedagógusok is, amikor hosszasan fejtegetik a világosságot derítő módszer előnyeit és hátrányait.¹ Általában azt az eljárást szokták követni, hogy *magától a tanulótól kérnek felvilágosítást*, — hogy miért tőle és miért nem hivatott gondozójától, annak szomorú okát alább részletezzük. Közvetlen beszélgetés vagy név nélküli cédulák útján tudják meg az olvasott művek címeit, az olvasásra szánt időt, a művek elolvasása után kialakuló összegező véleményt és *nem tudják meg az igazságot sem az első, sem a második, sem a harmadik kérdésre.* Természetes ez és maguk a kutatók is tisztában vannak vele. Mihelyt a tanár tekintélye, az iskola szelleme és fegyelme áll az ilyenféle kérdések mögött, azonnal érvényesül a diákpszichózis sokrétűsége: a félelem, a jó gyermeknek mutatkozni akarás, a stréberség, a bizalmatlanság, hencegés és a dolgoknak meg nem értése. Más úton pedig nincs mód behatolni az ifjúság olvasmányaiba, legfeljebb egyes típusokról lehet több-kevesebb biztonsággal beszélni és a lelkiismeretes szülő állapíthatja meg saját gyermekén az olvasmányok hatásaiból az olvasott könyveket kvalitatíve és kvantitatíve egyaránt.

Ha tehát e tanulmányokból meg is állapítható, hogy *a középiskolás fiú legkedveltebb olvasmánya az Egri csillagok, a Pál-utcai fiúk, továbbá Jókai, Mikszáth, Herceg és Madách*, valamint statisztikák és elmés grafikonok segítségével képet kapunk is e művek és szerzők hatásairól kvantitatíve a középiskolás diák különböző korcsoportjaiban, ugyanakkor azt sem tagadják a szakpedagógusok, hogy mind e látható és bevalott könyvek mellett *a detektívregény uralma végighúzódik az egész középiskolán*² és mi annak az aggodalmunknak adunk kifejezést, hogy talán

¹ L. Újváry Lajos: A diák olvasmányai. (Magyar Szemle 1936. szeptember. 35. oldal.)

² Fábián István: Gimnazisták olvasmányai. (Magyar Szemle 1936. február 194—200. oldal.)

még a detektívregénynél is veszedelmesebb nyomtatványok hatásairól kell meggyőződve lennünk. Megdöbrentő tapasztalatokat szerezhethünk egy-egy váratlan fénycsóva kapcsán: 1938-as ifjúságunk szaturálva van nemcsak félpornográf és egészen obszcén ponyvatermékek által, hanem élénk figyelmet szentel a szélsőséges politikai sajtótermékeknek is, természetesen a nélkül, hogy azt felfoghatná.

III. Az ifjúság olvasmányainak ellenőrzése.

Helyesebben *irányításról* kellene beszélnünk akkor, amikor korlátokat kívánunk szabni serdületlennek és felnőttnek való nyomdatermék között. Ez, sajnos, lehetetlen. Olyan világot élünk ma, amely kiveszi a gyermek lelki irányítását két hivatott nevelőtényezője: a szülő és az iskola hatalmából és tarka, kúsza, rendszertelen, torz és sokszor véres arénájára vonzza a fogalmakkal sem ismerős gyermekeket. *A nevelő — szülő és iskola egyaránt — szerepe ma csak a védekezés lehet; az ifjúság olvasmányai tekintetében pedig az ellenőrzés.*

Még abban az esetben is, ha a nevelő éber szemmel ellenőrzi a gyermek olvasmányait, elkerülhetetlen a meg nem felelővel való fertőzés. Mert hiszen *a tilos köztudomás szerint kíváncsi és mi sem könnyebb, mint tilos olvasmányt szerezni* abban a közösségben, amelyben az iskolás gyermek él és ahol a többségnek az olvasmányait senki nem befolyásolja. De kölcsönkönyvtárba beíratkozni is könnyen lehet, éppúgy megvásárolni a füzetes, olcsó kiadványokat és általában: nagyon könnyen hozzáférhető helyen áll felnőttek könyvtárában és kereskedésben egyaránt az az olvasmány, amit méretnél is alaposabban el kellene zárni a serdülőtől. A *tilos* jelzón kívül felkelti a gyermek kíváncsiságát a minden osztályban megtalálható „*jól informált*”, aki már csupa „*komoly*” könyvet olvas, ezzel eldicsekszik gyerekebb társainak és azok bizony, ha csak külön nem kapnak útmutatást otthon erre is, szégyelni fogják magukat a koravén társ előtt. A könyvesboltok nagyhangú reklámjai, a képzeletet izgató borítók, filmfeldolgozások, a szenzációszámba menő lapbetiltások, stb. mind-mind azt váltják ki a gyerekekből, hogy valami nagyon érdekes eseményt mulaszt el, ha nem jut elolvasásához.

Ilyen körülmények között kell irányítani a gyermek olvasmányait a nevelőnek, akivel szemben még mindezen felül feltétlenül ágaskodik kisebb-nagyobb mértékben *a gyermek kritikai lázongása is.*

Más a feladata az iskolának és a családnak a gyermek olvasmányainak ellenőrzése és irányítása terén. Az esetek túlnyomórésztében azt állíthatjuk, hogy *az iskolának irányítani kell ízlést és érdeklődést egyaránt, míg az átlagos szülő teljesíti kötelességét, ha csupán ellenőrző szerepet tölt be.*

A tanuló életbeosztásából következik, hogy aránylag csekély az az idő, amit a családdal együtt tölt. Ebédig az iskolában van — sokszor még délután is visszatér oda —, délutánját pedig a feladatok elvégzésén kívül pihenésre, játékra, sétára kell fordítania: olvasni kevés ideje marad. Más a helyzet az iskolai szünetekben. Ilyenkor kell főleg érdeklődnie a szülőnek, hogy gyermeke hol, kivel tölti idejét, milyen könyv, füzet az, amibe önfelédten temetkezik és milyen hatást vált az nála ki.

Ha a szülő előzőleg nem olvasta el a gyermek kezébe kerülő könyvet, ne mulassza el legalább megkérdezni azt, hogy miről szól, tetszik-e és *gondolja-e, hogy az iskolai könyvtárban is megvan a munka?* Ezek az irányító kérdések és a reá adott válaszok világossá fogják tenni a helyzetet minden komoly szülő és romlatlan gyermek előtt. *A szülő másik fontos tennivalója az, hogy szigorúan ellenőrizzen minden olyan nyomdaterméket, ami az ő közvetítésével jut gyermeke kezébe. Ne ü'jön fel a könyvkereskedő csupán profitszerzésből hajtott rábeszélésének, a tetszetős külső lapnak vagy belelapozva a bekezdések ártatlan szavainak, hanem vagy olvassa el saját maga — bizonyos, hogy bárki megál'a-píthatja rövid negyedóra alatt, hogy egy könyvet adhat-e gyermeke kezébe vagy sem — vagy pedig legyen bizalommal jóhírű kritikusok bírá'atai és iskolai ajánlásai iránt.* Megtörtént esetek százaira lehetne hivatkozni, amikor maga a szülő adja bakfislánya kezébe a kínai örömtanyák tetszetős borítékú leírását vagy nyugodtan nézi, mint húzza ki a gyermek a könyvszekrényből azt a könyvet, aminek minden szava, gondolata és egész szelleme mértely. *A modern szülők azt képzelik, hogy a teljes szabadság e téren megóv a káros hatásoktól. Erősen tévednek!* Azt a könyvet, amelyik semmiképpen sem egyeztethető össze a gyermek szellemi fejlettségi fokával, nem megtiltani, de elzárni kell, hogy még csak hozzá se lehessen jutni avatatlanoknak! Természetes, hogy kerülni kell minden értelmes embernek a mai korba már semmiképpen sem illő *bárgyuságokat, keresetten jámbor lappá'liákat*, amelyek éppen túlzott lóláb-mutogatásukkal keltenek undort a gyermekben, nem szabad üvegbúra alatt sem tartani az élet minden vonatkozására kíváncsi eleven gyermeket, de meg kell találni a határt, amit túllépni semmiesetre sem szabad. Az a szülő, aki 13—14 éves leánya kezébe *Pitigrillit* ad és aki 15 éves fiát *szélsőséges irányzatú újságok* olvasására *buzdítja (!)*, önmagára vessen a következményekért.

Mindezeket csak részben mondtuk el itt a fogalmak tisztázása céljából. Az elmondottakkal óhajtjuk kapcsolni a hozzánk sokkal közelebb eső *iskolai feladatokat* az olvasmányellenőrzés és annak irányítása terén.

Mindenekelőtt meg kell találnia az iskolának a *kapcsolatot a szülői házzal*. A szülői értekezletek és egyéb alkalmak, amikor oktató és szülő megbeszélhetik közös muukaterületük alanyát: a gyermeket, bőségesen kínálkoznak és ne mulasszuk el soha felhívni, irányítani és befolyásolni a szülő érdeklődését a gyermek olvasmányai iránt. Rendkívül fontos lenne, *hogy a szülő az iskolától kapja meg az útmutatást karácsonyi, születésnap, stb. könyvajándékaira vonatkozólag*: tudjon az iskola ajánlani könyvcímeket — természetesen csupán nevelői szemponttól vezettetve! — és ragadjon is meg minden alkalmat a helyes olvasmányok hasznos és a rossz olvasmányok káros hatásainak ecsetelésére. Az igazán lelkiismeretes iskolai nevelő itt egy lépéssel tovább is megy: nem csupán korban, nemből és terjedelemből ajánl megfélelőt olvasmányul, hanem *egyéniileg is* bírálat tárgyává teszi az ajánlott könyvet a gyermek szellemi fejlettsége, fantáziája és intelligenciája szerint. Az pedig éppenséggel természetes, hogy önképzőköri ajándéku, jutalomkönyvként csak olyan művet ad, aminek emelkedett színvonaláról és idő-

bírájáról *maga is meggyőződött.*

Ezen ellenőrző munka mellett talán még fontosabb az az *iskolai irányítás*, amellyel a gyermeket quasi immunissá tesszük a selejtes, nem neki való betűáradat ellen. Hangsúlyozzuk, hogy a gyermek irodalmi *ízlésének irányítója a magas eszmények szerint igazodó tanár legyen!* Természetes, hogy az *elsőség itt a magyar irodalom tanárát* illeti meg, de érzékkel kell bírnia *minden tanárnak* az iránt, hogy tárgya tanításával kapcsolatban vagy magánbeszélgetések során irányíthassa a tanuló olvasmányválasztását. Milyen könnyű pl. a természettudományok tanítása közben jó művekre felhívni a figyelmet, tanácsokat adni ennek vagy annak a könyvnek az elolvasására és általában lelkesíteni a friss gyermeki szellemet a szép, élvezetes és egyben nevelő értékű irodalmi termék iránt! Magától értetődik, hogy ebben a tekintetben *nem szabad a tantestületben világnézeti szakadéknak tátongnia*, de az is önként értetődőleg lehetetlen, hogy *a tanár minden irodalmi műveltség vagy ízlés híján* agyonhallgassa a kínálkozó alkalmakat.

Örvendetesen fejlődik a *tanügyi vezetőségnek* az a tevékenysége, amellyel kiválogatja iskolai könyvtárak számára a könyváradatból a megfelelő és követeli az iskolalátogatótól ennek ellenőrzését is. A teendő itt csupán az lenne, hogy az *iffúsági könyv* elnevezés a könyvtárusi forgalomban is hiteles jelzővé legyen: ne a könyvkereskedő szeszélye, hanem arra illetékes szerv bírálata alapján minősüljön valamely mű gyermekolvasmánnyá. Erre a kezdeményező lépések egyébként már megtörténtek.*

IV. Mértékletesség az olvasásban.

És tartsunk mértéket is az olvasásban. Erre int a túlszűfolt könyvpiac, az egymást kergető szennzációtenger, a tanuló nagy iskolai elfoglaltsága és nem utolsósorban a *gyermek egészsége* is. Nagy igazság ezen a téren, hogy *gyakran kevesebb olvasmány több, mint a sok!* A kötelező iskolai olvasmányok ellen gyakran felmerül a panasz, hogy túlságosan igénybeveszik a gyermek idejét. Hogyan marad akkor arra ideje, hogy a különféle *színű* regényeket tucatjával képes elolvasni? Ha van ideje a kötelező olvasmányok becsületes elolvasása után, megtanulta leckéjét és elvégezte minden egyéb kötelességét is, sétáljon, járjon a természetben és ne görnyedjen szórakozásképpen órákat könyvek fölött. Sokszor bizony a tanár túlzott biztatásának a hatása ez, aki minden tantárgya körébe vágó művet elolvastatna a diákkal.

A mai korban túlteng az olvasmány és túlteng a szennzációéhségből táplálkozó olvasási hajlam is. A nevelő feladata, különösen a könyvmoly-típusnál az, hogy elősegítse a *harmónikus arány* kialakulását szellemi, lelki és testi foglalkozások között: buzdítva sportra, magához illőkkel való társalgásra és vezesse rá arra, hogy nagy könyv a Természet is, amely sok-sok gyönyörűséget szerez annak, aki szeretettel járja.

Dr. Aldobolyi Nagy Miklós.

* Mit olvassanak a gyerekek? (Erényi Gusztáv dr. előadása a rádióban. 1938 május 10-én.)